

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Bakalářská práce

Dělba domácích prací z hlediska genderu

Autor: Jana Gronesová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zuzana Kubišová

Praha 2012

Charles University in Prague

Faculty of Education

Social Sciences and Philosophy Department

Bachelor thesis

Division of Housework from Gender Perspective

The Author: Jana Gronesová

The Supervisor of the Bachelor's thesis: PhDr. Zuzana Kubišová

Prague 2012

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Dělna domácích prací z hlediska genderu zpracovala samostatně. Použitou literaturu a materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.“

V Praze dne 13. dubna 2012

podpis.....

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzaně Kubišové za pomoc při psaní bakalářské práce, za odborné vedení a cenné rady.

Abstrakt

Práce „Dělbba domácích prací z hlediska genderu“ se zabývá domácími pracemi a jejich rozdělením v domácnosti. V úvodních kapitolách se seznamujeme s vymezením pojmů domácí práce a gender. V dalších částech je postupně věnována pozornost historii, jednotlivým konceptům dělby domácích prací a ekonomickým přístupům. Dále je popisováno časové zapojení jednotlivých členů a také situace v rodině s dětmi. Je ukázán i vliv vzdělání na dělbu prací v domácnosti a v závěru práce je rozepsána změna rolí v souvislosti s rozvojem technologie.

Klíčová slova: gender, dělba práce, domácí práce, rodina, vzdělání

The Abstract

The dissertation „Division of Housework from Gender Perspective“ is concerned with housework and its division among members of a household. In the opening chapters definitions of the terms gender and housework are provided. In the following parts of this work history and various concepts of housework division and different economic approaches are emphasized. The involvement of particular members of a household as well as the situation of families with children is described. The influence of education on the division of housework is also demonstrated. In the conclusion the change of roles caused by the technological development is shown.

Key words: gender, division of work, housework, family, education

OBSAH

Úvod.....	8
1. Vymezení pojmu gender	9
2. Vymezení domácí práce	11
3. Náhled do historie – období před rokem 1989 po současnost.....	14
4. Domácí práce jako „doing gender“	17
5. Hodnocení rozdělení prací v domácnosti	19
6. Teoretické koncepty dělby domácích prací.....	20
6.1. Změny rodinného chování v sociologických teoriích	21
6.2. Ekonomické přístupy.....	23
6.3. Teorie relativních zdrojů	24
6.4. Ekonomické přístupy a jejich kritika	25
6.5. Teorie symbolické směny.....	26
7. Vnímání domácí práce v kontextu moderní doby	28
7.1. Domácí práce s nízkým statutem.....	28
8. Časové zapojení.....	30
9. Rodina a práce v domácnosti	32
9.1. Přejchod k rodičovství.....	32
9.2. Rodina s dětmi.....	33
10. Žena na trhu práce a v domácnosti.....	36
11. Vzdělání	39
12. Změny rolových očekávání	41
13. Domácí práce jako součást každodennosti.....	42
14. Závěr.....	43
15. Literatura	44

ÚVOD

Práce s názvem „Dělba domácích prací z hlediska genderu“ je pohledem na domácí práce, které jsou běžné v každé rodině a se kterými se setkáváme všichni. Pro chod domácnosti je vhodné, když se partneři na vykonávání těchto prací dohodnou podle svých možností a schopností.

V první části jsou vymezeny pojmy gender a domácí práce. V dalších kapitolách jsou pojmenovány a rozebírány problémy a souvislosti s domácími pracemi spojené.

Náhled do historie ukazuje, že se o tématu hovoří již delší dobu a není jen problémem současným. Nyní je více diskutovaným, protože některé změny ve společnosti dosti radikálně do rozdělení práce v domácnosti zasáhly. Ale tradiční pohled na práce v domácnosti jako na práce hlavně ženské je silně zakořeněn.

Největší změnu v této oblasti představuje zvyšující se vzdělanost žen a z toho plynoucí větší možnosti uplatnění žen na trhu práce, tedy mimo domácnost. Současně zkoumáme, jaký vliv má na rozdělení domácích prací zvyšující se vzdělání žen.

V současnosti se také stále častěji setkáváme s tím, že práce, prováděné dříve členy domácnosti, zajišťujeme formou práce placené.

Poukazuji také na specifika rozdělení domácí práce v různých etapách cyklu rodiny, a to především v období péče o děti.

Zmiňuji zde různé teoretické přístupy k této problematice, jejich pozitiva i negativa. V práci uvádím přístupy ekonomické, teorii relativních zdrojů a teorii symbolické směny. Rovněž demonstрую, jak se měnil, respektive klesal, v průběhu doby status práce v domácnosti. Tím, co práci v domácnosti ovlivňuje, jsou nejen zažitá tradice, ale i výchova partnerů, jejich časové možnosti a také vůle partnerů se v této oblasti dohodnout.

1. VYMEZENÍ POJMU GENDER

Již v názvu bakalářské práce je zmíněn pojem „gender“. Tento pojem v českém jazyce nezdolal, jeho zavedení do odborného jazyka nebylo zcela jednoduché. V běžné mluvě lidí dosud nebyl tento výraz přijat.

„Pojem gender je převzat do češtiny ze soudobé angličtiny, kde původně znamenal gramatický rod.“¹ Český výraz rod ale může být zavádějící a ne úplně přesný. Rod spíše spojujeme s rozvětvenou rodinou se společnými předky. Pokud se někomu vybaví již zmíněný gramatický rod, nevybaví se mu možný obsah, který se za ním skrývá. Pojem pronikl ze soudobého feministického diskursu, odtud potom pronikl do bádání angloamerické sociologie. Až poté se dostal do jazyka běžného. „Výraz gender odkazuje k rozdílům mezi mužem a ženou, resp. mezi muži a ženami, anebo také mezi mužským a ženským.“² Tyto rozdíly jsou mnohými z nás chápány jako něco, co je daného, neměnného a tudíž i normálního. Ve skutečnosti, ale jde o konstrukci, kterou vytvořili lidé.

Z genderového hlediska jde o takové rozdíly mezi mužem a ženou, které nebyly předurčeny biologicky, geneticky, tedy nikterak od „přírody“, ale jedná se o rozdíly, které vznikají a jsou podmíněny kulturně a historicky. Gender, který je sociálním konstruktem, poté reálně ovlivňuje či formuje individuální vlastnosti a schopnosti konkrétních žen a mužů. Ovlivňuje také jejich postoje, názory a chování směrem k „typicky mužskému“ či „typicky ženskému“.

To, jestli jsem muž nebo žena, má stále ještě velký vliv na mé hodnotové orientace, možnosti, šance, perspektivy a na můj životní styl. Tento fakt má vliv i na volbu oboru vzdělání, výběr povolání, výši výdělku a pozici v zaměstnání a v rodině.

¹ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 11. ISBN 80-85850-93-1.

² MAŘÍKOVÁ, Hana. *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 11. ISBN 80-85850-93-1.

Gender je mocnější než pohlaví, které je biologickou daností. Vytváří na nás tlak, působí silněji v našich životech a „organizuje“ náš každodenní život.³

³ MAŘÍKOVÁ, Hana. *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 11-12. ISBN 80-85850-93-1.

2. VYMEZENÍ DOMÁCÍ PRÁCE

S jednotlivými definicemi, co přesně jsou domácí práce, se setkáváme v různých publikacích, které jsou zaměřeny na domácnost a na rozdělení rolí v domácnosti. „Domácí práce lze obecně vymezit jako činnosti vykonávané v domácnosti pro potřeby jejích členů a k zajištění provozu domácnosti.“⁴ Jana Chaloupková podle Scotta Coltrana uvádí, že domácí práce se obvykle chápou jako neplacené práce v domácnosti, které produkují služby pro potřeby členů domácnosti a k zajištění jejího chodu. V širším pojetí se sem také řadí činnosti od péče o děti, přes přípravu jídla, praní a žehlení prádla, nakupování a úklid a někdy až k finančnímu plánování chodu domácnosti.

Pozornost v rámci domácích prací se spíše zaměřuje na práce rutinní a na práce, které jsou nejčastěji vykonávané v domácnosti a které vyžadují nejvíce času a velmi těžce je lze odložit na pozdější dobu (např. vaření, úklid, praní prádla). Tyto činnosti jsou měřitelnější a jednodušeji pozorovatelné oproti např. emocionální podpoře, péči či vytváření zázemí.⁵ „Domácí práce tak, jak jsou každodenně prováděny a prožívány, se překrývají a nemají jasně vymezené hranice (např. ve vztahu k činnostem ve volném čase).“⁶

Domácí práce jsou českými ženami chápány jinak než na Západě. Zprvu si představovaly, že se jedná o práce, které jsou na Západě spojovány s pracemi, které vykonávaly hospodyně – jako mytí nádobí, vaření, žehlení apod. Ženy v Čechách ale uvádějí, že domácí práce jsou libovolnou činností, která je spojována s chodem domácnosti a zahrnuje i úkoly, které jsou označovány jako „mužská práce.“ „Nová, širěji chápána definice „domácích prací“ jakožto „množiny všech prací v domácnosti“ vyžadujících dělbu práce mezi manžely, narušuje zřejmě obsah obecně přijímaného pojmu „domov“ jakožto soukromé (a výlučné) sféry žen.“⁷

⁴ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 6.

⁵ CHALOUPKOVÁ, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis : Sociologický časopis*. 2005, vol. 41, 1, s. 58-79.

⁶ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 9.

⁷ HEITLINGEROVÁ, Alena a Zuzana TRNKOVÁ. *Život mladých pražských žen*. 1. vyd. Praha: SLON, 1998. s. 177. ISBN 80-85850-56-7.

V každé rodině či v jednotlivých etapách rodinného cyklu se definice domácích prací mohou lišit.

Domácí práce jsou činnosti, které jsou nutné k zajištění chodu domácnosti, ale jedná se také o činnosti, které jsou potřebné. Jsou rozlišovány dva druhy činností, které se mohou spojovat s domácností. Základem je správa domácnosti, kdy jde o zodpovědnost a fungování domácnosti. Můžeme sem řadit také rozdělování jednotlivých úkolů, které je nutno provést. „Tato „mentální“ práce je ve většině domácností zajišťována ženami.“⁸ U druhého typu činnosti se jedná o domácí práce, které si představí většina lidí. Jde o práce, které jsou nejčastěji vykonávány v každé domácnosti, přesněji jde o vaření, praní, žehlení. Jedná se tedy o činnosti nezbytné k běžnému provozu jednotlivých domácností.⁹

Další prací, která se zabývá domácími pracemi, je *Sociology of Housework* od Ann Oakley. Ann Oakley stejně jako Jana Bierzová rozlišuje dvě skupiny domácích prací, ale zaměřila se na ně z pohledu vykonavatele. Z jedné strany může být na práci v domácnosti nahlíženo jako na práci, která je rutinní, monotónní a nudná. Jedná se o činnost, při které nedochází k velkým změnám, a často se jedná o činnosti stále se opakující. Z druhé strany lze na domácí práce nahlížet jako na činnost, která je kreativní, zábavná a dochází při ní k tvorbě zázemí v jednotlivých rodinách. Práci lze provádět samostatně, podle vlastního nápadu a podle vlastního rytmu a je možno si určit, kdy a jak dlouho budou jednotlivé práce vykonávány. Ann Oakley uvádí, že péče o domácnost zahrnuje takové aktivity, které vyžadují schopnosti rozmanitých druhů a většina z nich tvoří samostatně placenou pracovní pozici. Na činnosti, které jsou vykonávány v domácnosti, proto nelze nahlížet pouze jako na ženskou roli, ale jako na činnost, která je svými charakteristikami, požadavky a náročností odpovídající práci v zaměstnání.

⁸ BIERZOVÁ, Jana. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. In *Rozdělená domácí práce v rodinách s dětmi* [online]. [s.l.]: [s.n.], 22.7.2006 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=11>>.

⁹ BIERZOVÁ, Jana. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. In *Rozdělená domácí práce v rodinách s dětmi* [online]. [s.l.]: [s.n.], 22.7.2006 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=11>>.

Shrneme-li tedy vymezení domácí práce, potom Ann Oakley rozlišuje dvě skupiny: buď se jedná o práce monotónní, nebo naopak o práce kreativní.¹⁰ Jana Bierzová rozlišuje dva druhy činností, které jsou spojeny s domácností, a to základní a rutinní. Pod první činností se skrývá management celé domácnosti, pod druhou zařazuje práce, které se dělají v domácnosti nejčastěji – tedy vaření, úklid apod.

Jana Chaloupková spolu s Alenou Křížkovou při definici domácích prací uvádí, že se jedná hlavně o práci, která je neplacená a je vykonávána pro členy domácnosti. Hana Maříková se s nimi shoduje, že se jedná o „soukromý“ problém jednotlivých rodin a uvádí, že jde také o jev, který prolíná do veřejné sféry, kdy rozdělení povinností v domácnosti má vliv na pracovní záležitosti.

¹⁰ OAKLEY, Ann. *The sociology of Housework*. New York : Pantheon books, 1974. 242 s. ISBN 0-394-49774-0.

3. NÁHLED DO HISTORIE – OBDOBÍ PŘED ROKEM 1989 PO SOUČASNOST

Starší generace českých žen, která měla své reprodukční období do roku 1989, žila ve společnosti, která považovala ženy za více schopné k výkonu a organizaci nezbytných věcí v domácnosti. Práce v domácnosti pro tuto generaci žen byla z velké části realizací, naproti tomu se muži realizovali spíše profesně.

Z důvodu nedostatečnosti některých služeb nebo zboží se mezi muži rozšířilo tzv. kutilství. To ale v průběhu 90. let začíná upadat a nyní se ukazuje tendence ke zvýšenému využívání služeb a nakupování předmětů, které si lidé dříve zajišťovali svépomocí. S tímto jevem se ale můžeme setkat i u služeb placené práce v domácnosti. Ženě nebylo množství práce v domácnosti, ale můžeme vypořádat opak. Tzv. mužské práce postupně mizí, ale muži neberou v potaz nutnost převzít některé povinnosti, které jsou vykonávány převážně ženami. Setkáváme se ale také s názorem, že české ženy nechtějí přijít o odpovědnost za chod domácnosti, spíše mají větší potřebu pomoci ze strany partnerů. Také ženy si uvědomily své možnosti uplatnění na trhu práce a odmítají rozdělení na mužské a ženské práce akceptovat.¹¹

Ivo Možný upozorňuje na znehodnocení statusu práce v domácnosti, které bylo spojováno i se socialismem. Socialistická ideologie byla pro zapojování žen do zaměstnání zásadní a preferovala jejich „osvobození“ od péče o domácnost. Období socialismu bylo svázáno s budováním ekonomiky. Bylo čerpáno z ekonomického zapojení žen do pracovního procesu, a proto ženě, která byla ekonomicky aktivní, byla přisuzována vyšší společenská produktivita než ženě, která se starala pouze o domácnost.¹² Vzhledem k rostoucí rozdílnosti životních stylů v současné době je tedy možné předpokládat, že nároky na čas a na rozdělení pracovních povinností v rodině se jednotlivě liší podle životního stylu a životní úrovně domácnosti. Další

¹¹ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 17.

¹² MOŽNÝ, Ivo. *K historicitě současného inferiorního státu domácích prací: Je úděl žen skutečně neblahý?*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1984. Socialistický životní způsob jako sociální realita II, s. 46-59.

vliv na prohlubování rozdílů umožňuje rozvoj nových technologií, výrobků a služeb, při jejichž využití je možné zkrátit čas věnovaný práci v domácnosti.

Současná generace žen a mužů si více uvědomuje možnost realizace žen v profesi. „Proto je mladá generace mnohem více, alespoň na začátku společného soužití, nakloněna rovnoměrné dělbě práce a odpovědnosti za domácnost.“¹³ Díky tomuto jevu má tato generace častěji tendenci využívat placené práce v domácnosti. Mladí lidé byli vychováni v rodinách, kde bylo zvykem zapojovat děti do jednotlivých domácích prací, které odpovídaly jejich schopnostem. Jen někteří mladí muži žili sami před založením rodiny a zvykli si na samostatné starání se o chod domácnosti. „I sociologické výzkumy hodnot a postojů ukazují, že tato generace je z hlediska rozdělení práce v domácnosti vcelku rovnoprávně zaměřena.“¹⁴

S genderovou socializací se můžeme setkat již při volbě povolání. Některé ženy si přímo vybírají obor, ve kterém bude jejich pozdější zaměstnání slučitelné s odpovědností za vedení domácnosti a péčí o děti. Případně se připravují na to, že budou muset v budoucnu s příchodem dětí udělat kompromis. Naopak muži se snaží najít takovou práci, která by jim v budoucnosti umožnila finančně zajistit rodinu. Ženy, které chtějí založit rodinu, často nepočítají s tím, že by mohly na trhu práce dosáhnout stejné úrovně jako muži, protože se projevuje reprodukce gender kontraktu v české společnosti. V posledních několika letech se navíc objevují nové okrajové trendy, u kterých bude záležet na směru vývoje společenských hodnot, jestli budou mít v budoucnu větší význam.¹⁵ Jedním z nich by mohl být zájem o ekologii a s ní související návrat k přírodě. Jedná se o životní styl, který se vyznačuje žitím blíž k přírodě a odstěhováním se do čistých a méně osídlených

¹³ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 17

¹⁴ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 17

¹⁵ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 13-26.

oblastí. Pokud rodiny žijí tímto stylem, tak se pro ně mění rozsah a význam práce v domácnosti. Lidé sdílející tento styl žijí mnohem více pro rodinu a jejich účast na pracovním trhu má pro ně menší význam než pro většinu populace. „Ve městech totiž téměř odpadá prostor pro různé opravy a další činnosti spojené s péčí o bydlení, které jsou na vesnicích nezbytnými a téměř výhradně mužskými činnostmi.“¹⁶

¹⁶ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 19

4. DOMÁCÍ PRÁCE JAKO „DOING GENDER“

Podle Jany Chaloupková autoři Candace West a Don H. Zimmerman uvádějí, že gender role nejsou něco neměnného. „Doing gender“ je něco, co muži a ženy neustále uskutečňují. Znamená to, že rutinní vykonávání domácích prací je jeden z prostředků, jakými je potvrzována a uskutečňována genderová identita.

Rozdělování prací v domácnosti je spojeno s řadou představ a očekávání: co to znamená být správnou „hospodyní“, „co je mužská a co ženská práce v domácnosti“, jak má být rozdělena. V poslední době se sice mění dříve determinované role, kulturní představy ale zůstávají zakořeněné.

Jana Chaloupková uvádí, že s přístupem „doing gender“ se setkáváme rovněž u Scotta Southa a u Glenny Spitze a vychází z článku „*Housework in marital and nonmarital households*“, který byl uveřejněný v roce 1994 v *American Sociological Review*. S. Southa a G. Spitze své studie zaměřili na zjišťování, jak se práci v domácnosti věnují muži a ženy v různých rodinných situacích. Předpokládali, že se více budou genderové normy uskutečňovat v dělbě práce heterosexuálních párů než v jiných typech domácnosti a očekávali tudíž, že v partnerských domácnostech bude větší rozdíl v zapojení muže a ženy do prací v domácnosti. Jejich předpoklady byly potvrzeny. V domácnostech partnerů je čas, který věnují muži a ženy na práci velmi rozdílný.¹⁷ „Zatímco ženy žijící v nesezdaném soužití se věnují více domácí práci než ženy, které nežijí s partnerem, v případě mužů se čas, který věnují domácí práci muži, kteří žijí sami a kteří žijí s partnerkou, nemění.“¹⁸

Přece ale jen dochází ke změnám. I když se celkové časové zapojení do prací v domácnosti pro muže příliš neliší, mění se struktura jejich činností – omezují se tradičně ženské domácí práce ve prospěch tradičních mužských prací v domácnosti.

¹⁷ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 18.

¹⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 18.

Ivo Možný se zaměřoval na otázku, jak skloubit pracovní a rodinné role v rodinách, kde jsou oba partneři vysokoškolsky vzdělání, kde předpokládal rolové konflikty a z nich plynoucí tlak na změny tradičních vzorců rodinného a pracovního uspořádání. Ženy, které vystudovaly vysokou školu, se podle Možného bez ohledu na to, že měly profesní aspirace, nechtěly vzdát hlavní odpovědnosti v rodině. Možný také uvádí, že sice říkaly, že by nebylo spravedlivé, kdyby péče nebyla rozdělena stejným dílem, ale také při rozdělování podvědomě usilovaly o to, aby jejich podíl měl větší váhu. A muži na druhou stranu očekávali, že i přes profesní postavení budou ženy „dobrymi hospodyněmi“. Konflikty podle Možného také byly v partnerstvích, ve kterých byly ženy pracovním vyčerpány. Muži v tomto partnerství byli vystaveni jednak tomu, že se budou podílet na péči o rodinu a o domácnost a současně budou minimálně tak profesně úspěšní jako jejich partnerky. „Jeho studie dále ukazuje, že i když páry vysokoškoláků zastávaly častěji egalitární postoje¹⁹ k dělbě rolí v rodině, ekonomická racionalita i nároky, které vyžaduje péče o děti, měly posléze za následky příklon k tradičnějšímu modelu dělby rolí v rodině.“²⁰

Později provedené výzkumy nenaznačují, že by ženy, které dosáhly vyššího vzdělání, nějak výrazněji omezovaly své zapojení do prací v domácnosti a ani že by muži s vyšším vzděláním se do prací zapojovali ve větší míře.

„I v rodinách s netradičním genderovým uspořádáním péče o děti si nezdá, že ženy zachovávají hlavní odpovědnost za organizaci domácnosti.“²¹ Ženy se této odpovědnosti nezříkají ani v momentě, kdy na rodičovskou dovolenou nastupuje otec. I tehdy považují muže za méně kompetentního zvládat celodenní péči o dítě i starost o chod domácnosti, a tak tedy péči o domácnost zajišťují samy. Oproti tomu muži, kteří běžně vykonávají domácí práce, potvrzují svoji genderovou identitu tím, že si drží distanc od „ženských prací“ zdůrazňováním vlastního „mužského“ způsobu vykonávání těchto prací, nebo vyžadují, aby byla přikládána pozornost tomu, že tyto činnosti vykonávají.

¹⁹ Egalitární postoj je přesvědčení, že je spravedlivé, aby druhá osoba na tom v určité situaci nebyla hůře ani lépe než já sám.

²⁰ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 18.

²¹ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 18-19.

5. HODNOCENÍ ROZDĚLENÍ PRACÍ V DOMÁCNOSTI

Odpovědnost za rozdělení domácích prací se mění pozvolným způsobem. Linda Thompson se podrobněji zabývala spravedlností rozdělení domácích prací. Podle ní je třeba vzít v potaz 3 okruhy: ceněný výzkum, referent srovnávání a způsob ospravedlnění. Podle Thompson záleží na tom, s kým srovnávají ženy svůj podíl na práci v domácnosti. Zda dochází ke srovnávání vůči jiným ženám nebo svůj podíl na práci konfrontují s časem tráveným pracemi v domácnosti vůči svému partnerovi. Ženy ale převážně srovnávají svůj čas strávený v domácnosti s časem jiných žen. Z hlediska časové spravedlnosti je potřeba vzít v úvahu nejen čas strávený prací v domácnosti, ale také čas, který člověk stráví v placené práci. Lze tedy očekávat, že nerovnoměrné rozdělení prací v domácnosti mezi partnery může být vnímané jako spravedlivé, když je menší časové zapojení do prací v domácnosti kompenzováno časem v placené práci.²²

Jana Chaloupková uvádí, že Mary Lennon a Sarah Rosenfield dospěly k závěru, že při hodnocení spravedlnosti čas, který je strávený v práci, vliv nemá. Autorky podle ní ukázaly, že pro ženy je nerovná dělba domácích prací spravedlivější, protože po rozpadu manželství by se jejich životní standard snížil. Může se ale jednat o ženy, které jsou více rodinně založené a dávají přednost zaměstnání, které lze skloubit s rodinným životem.²³ O hodnocení spravedlnosti se zmiňuje i Hochschild, která uvádí, že po určité době ženy mohou rezignovat a snižují své nároky na zapojení partnera do prací v domácnosti.²⁴

²² THOMPSON, Linda. Family work: Women's Sense of Fairness. *Journal of Family*. 1991, 12, s. 181-196.

²³ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti*. Sociologický časopis : Sociologický časopis. 2005, vol.41, 1, s. 72

²⁴ HOCHSCHILD, Arlie. *The Second Shift*. New York : Avon Books, 1989.

6. TEORETICKÉ KONCEPTY DĚLBY DOMÁCÍCH PRACÍ

S domácími pracemi, které byly tématem sociálního bádání, se setkáváme již od 19. století. Tehdy byla starost o domácnost chápána jako záležitost, která se týkala pouze žen. Téma dělby rolí se v sociologii objevuje ve 20. století u Talcotta Parsonse. Pro něj je důležitá socializace, při které se vychází z předpokladu, že úspěšnou může být za přítomnosti dvou okolností: prostředí malé skupiny a existence diferencovaných rolí, které si dítě má osvojit. Jeho pojetí rodiny bylo ovlivněno výzkumem vůdcovství v malé skupině, které bylo rozděleno na instrumentální a expresivní.

Expresivní role v rodině je vlastní ženám, kdy manželka/matka má vytvářet zázemí a citové klima pro členy rodiny. Instrumentální role je přisouzena mužům. Role manžela/otce především spočívá v ekonomickém zajištění rodiny. Pokud je dělba rolí v rodině jasně vymezená, podle Parsonse vede k zajištění stability a solidarity systému rodiny.²⁵

Od druhé poloviny dvacátého století se dělba práce stává tématem pro empirické výzkumy. Feministická kritika se velmi podílela na otevření tohoto tématu. Mezi přístupy badatelů v šedesátých a sedmdesátých letech lze řadit mikroekonomickou teorii lidského kapitálu, tzv. teorii zdrojů. Teorie zdrojů na dělbu práce pohlíží způsobem, že se jedná o důsledek rozložení mocenských pozic, které jsou založeny na srovnávání zdrojů partnerů, kterými každý z nich disponuje. Jana Chaloupková podle Pamelly Abott a Claire Wallace uvádí, že feministické autorky poukazují na to, že představy o vymezení rolí v rodině jsou sociálně konstruované a historicky i prostorově se odlišují. Péči o domácnost tedy není možné chápat jako součást ženské role, ale jako práci. Častými argumenty jsou, že rodina je místem nerovnosti a tyto nerovnosti zakládají příčiny nerovného postavení žen ve společnosti. Veškeré nerovné pozice žen v rodinách jsou výsledkem stereotypních vymezení genderových rolí, které se ve společnosti reprodukuje.²⁶ Do

²⁵ PARSONS, Talcott; BALES, Robert. *Family socialization and interaction process*. London : Routledge, 2002. s. 46.

²⁶ CHALOUPOKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 11.

širšího zájmu sociálních věd se problematika dostává kolem sedmdesátých let 20. století, kdy dochází ke změnám. Po poválečném „baby boomu“ začíná klesat porodnost a dochází také ke změnám v časování rodinného a sňatkového chování a roste podíl bezdětných párů a rodin.²⁷

Zjednodušeněji lze uvést, že nynější sociologické práce se při vysvětlování rozdělení domácí práce mezi partnery zaměřují na tři faktory: 1. na časové možnosti, 2. distribuci zdrojů mezi partnery a 3. na genderovou ideologii. První skupina dává přednost ekonomickým faktorům, investicím obou partnerů a vedle stojí druhá skupina, která klade do centra vysvětlení normy a hodnoty spojené s rozdělením rolí v rodině.²⁸ Jinak řečeno dělba domácí práce je vysvětlována na jedné straně jako výsledek pragmatických strategií a na straně druhé jako důsledek existujícího nastavení rozdělení genderových rolí.

6.1. ZMĚNY RODINNÉHO CHOVÁNÍ V SOCIOLOGICKÝCH TEORIÍCH

Od poloviny dvacátého století dochází ke změnám, které ovlivnily rodinné chování. Hovoří se o strukturálních změnách – vývoji zaměstnanosti a vzdělávání žen a o změnách hodnotových orientací. Přístupy hodnotových orientací dávají změny do souvislosti s rostoucí individualizací a rozšiřováním nové ideologie, která se týká mužů a žen ve společnosti. Jednou z teorií je teorie druhého demografického přechodu, jejímž hlavním představitelem je nizozemský demograf Van de Kaa. Připouští, že ke změnám dochází při strukturálních změnách, v hlavní řadě jde o vzdělanost žen a změny na trhu práce, a on sám největší váhu přikládá kulturním změnám, tj. růstu individualizace a zvyšování důrazu na svobodu jedince.²⁹

Roland Inglehart ukazuje, že za materiální jistoty ve vyspělých zemích po druhé světové válce převzal záruku sociální stát. Ve svých pracích uvádí Inglehart do kontextu i představy o vymezení gender rolí. Do materiálních hodnot řadí důraz na

²⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 178-179. ISBN 978-80-86429-87-8.

²⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 11.

²⁹ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 5.

materiální jistoty a tradiční autoritu. V oblasti rodiny preferuje tradiční uspořádání s pevně stanoveným rozdělením rolí, odmítáním rozvodů a uvádí negativní názory na ekonomicky aktivní ženy. Postmaterialistické hodnoty jsou opakem a jsou založeny na podpoře seberealizace žen mimo tradiční sféru rodiny. Můžeme se také setkat s hodnotovou orientací, která odmítá tradiční rozdělení rolí a podporuje vzájemnou zastupitelnost rolí mužů a žen v domácnosti a rodině. Inglehart bere v potaz i to, že míra změny orientací projevu souvisí také s charakterem kulturního a politického kontextu, zvláště také s náboženskou tradicí. Autor uvádí, že nejvíce je genderová rovnost chápána v ekonomicky nejrozvinutějších společnostech a naopak nejméně je chápána v méně rozvinutých industriálních společnostech, kam on sám řadí mimo jiné i Českou republiku a jiné postkomunistické země, ve kterých je více zastánců tradičních hodnot.³⁰

S hodnotovými teoriemi se můžeme setkat také u Catherine Hakim. Podobně jako Inglehart uvádí, že v bohatých moderních společnostech roste význam hodnot a že volba životního stylu je více závislá na hodnotách, které jsou uznávány. Svůj přístup autorka pojmenovává jako teorii preferencí. Preference žen, které se týkají pracovního a rodinného života, zahrnují představy o jednotlivých rolích mužů a žen, normy, které se týkají dělby práce v domácnosti, ale také jaký význam má pracovní sféra v rámci životního postoje. Tyto preference se mohou lišit od důrazu na seberealizaci v profesní kariéře až po důraz na potřeby rodiny. Většinou se ale setkáváme s tím, že je snaha skloubit profesní i rodinnou sféru. K tomu, aby se mohly rozvíjet rozmanité preference, je třeba dosažení určitých strukturálních změn. V souvislosti s touto situací je významné rozšiřovat pracovní místa, kde není problém skloubit pracovní zapojení s péčí o domácnost a rodinu.³¹

Změny rodinného chování jsou také vysvětlovány strukturální stránkou, zejména růstem zaměstnanosti žen. Od druhé poloviny dvacátého století dochází k růstu vzdělanosti žen, zvyšuje se i zaměstnanost žen a tím dochází také k větší nezávislosti žen po ekonomické stránce. Můžeme pozorovat rozdíl mezi zeměmi západní Evropy a zeměmi bývalého sovětského bloku. V západních zemích byl

³⁰ INGLEHART, Ronald; NORRIS, Pippa. *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 226 s.

³¹ HAKIM, Catherine. *Model of the Family in Modern Societies. Ideals and Realities*. Aldershot : Ashgate, 2003. 282 s.

nárůst zaměstnanosti žen postupný, kdy docházelo k navyšování míst v oblasti služeb a významné bylo úsilí žen v seberealizaci mimo rodinu. V bývalých zemích sovětského bloku byl růst zaměstnanosti žen mnohem rychlejší nejen z důvodů ideologických, ale i kvůli nízké úrovni mezd. Finanční chod domácnosti nebylo možno zvládnout jen z jednoho platu. Proto dochází k tomu, že se snižuje počet rodin, kde by pracoval pouze jeden člen domácnosti. V řadě zemí Evropy je zvykem, že určitý podíl žen pracuje i v době rodičovské dovolené na částečný úvazek. Vstupem žen na pracovní trh tak roste hodnota jejich času, který tráví péčí o rodinu a domácnost.

6.2. EKONOMICKÉ PŘÍSTUPY

Jana Chaloupková uvádí, že hlavním představitelem ekonomické teorie lidského kapitálu je ekonom Gary S. Becker, který v roce 1992 získal Nobelovu cenu za aplikaci ekonomického přístupu na vysvětlení neekonomických jevů.

Gary Becker bere rodinu jako výrobní jednotku, jako firmu, která využívá čas a zdroje, které vedou k výrobě statků a služeb. Mezi statky zahrnuje i děti. Zapojení do pracovního trhu je podle něj bráno jako společné rozhodnutí rodiny. Becker předpokládá, že členové domácnosti rozdělí svůj čas mezi placenou práci a práci v domácnosti tak, že maximalizují užitek domácnosti. Zároveň je tímto způsobem zvyšována produktivita.

Předpokládá, že maximalizace užitku se dosáhne tím, že se specializuje dělba práce. Specializace rolí je výhodná, protože poté je zajištěna stabilita a z ekonomického hlediska je důležitější, že zajišťuje vyšší produktivitu. Principy rozdělení času jsou genderově neutrální, přesto ženy mají vzhledem ke svým mateřským rolím výhodu pro specializaci ve sféře domácnosti. Odlišná socializace mužů a žen vede k tomu, že ženy díky ní investují převážnou část svého času do rozvoje svých schopností v rámci domácnosti. Naopak muži rozvíjejí své schopnosti v oblasti, která je více využitelná na trhu práce. Je také rozdíl, jak zaměstnavatelé vnímají zaměstnance, kde očekávání v pracovním nasazení mužů a žen je odlišné. Muži jsou spíše chápáni jako perspektivnější pracovní síla.

Už při samostatném výběru partnera je uplatňován princip komplementarity, kdy si lidé vybírají partnery tak, aby jim to přineslo více užitku. Principy rozdělení času mezi placenou a neplacenou práci jsou genderově neutrální a poukazují na to, že ženy mají vzhledem ke svým investicím do mateřské role a odlišné socializaci výhodu pro domácí sféru. Dívky jsou spíše než kluci vedeni k rozvoji dovedností, které najdou využití v domácnosti a naopak socializace chlapců je vedena směrem k rozvoji dovedností uplatnitelných na trhu práce. Muži jsou častěji chápáni jako perspektivnější pracovní síla.³²

S tím, jak ženy dosahují vyššího vzdělání, roste počet párů, kde žena je tou, která má vyšší vzdělání a přibližně stejný nebo vyšší výdělečný potenciál. Z toho vyplývá, že by mělo být běžnější, že se na netržní aktivity specializuje muž. Toto se ale zcela nepotvrzuje.

Teorie lidského kapitálu předpokládá, že pokud se žena více uplatňuje na pracovním trhu, péče o děti a o domácnost se pro ni stává méně atraktivní. Pracovní uspořádání i rozdělení domácí práce jsou ve vyspělých společnostech záležitostí hodnot a osobních preferencí. „Většina zaměstnaných žen se snaží skloubit svoji pracovní aktivitu s rodinou, podíl žen, které by hledaly seberealizaci výhradně ve sféře rodiny, či výhradně v profesní kariéře, je poměrně nízký.“³³

6.3. TEORIE RELATIVNÍCH ZDROJŮ

Se základy teorie relativních zdrojů se setkáváme, jak uvádí Jana Chaloupková, u Roberta Blooda a Donalda Wolfa. Předchozí přístupy jsou založeny na předpokladu, že členové domácnosti při rozdělování výkonu domácích prací sledují společný zájem. Robert Blood a Donal Wolf na domácnost nahlíží spíše jako na „arénu“, kde se členové rodiny snaží co nejvíce snížit svůj podíl na výkonu domácí práce.³⁴

³² CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 12-13.

³³ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. 27 s.

³⁴ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 14

Dělbou práce je možno chápat jako vyjednávání mezi partnery a důležitou roli hraje srovnávání zdrojů, kterými partneři disponují. Činnosti, které jsou v domácnosti vykonávány, jsou jednotvárné a nevyžadují zvláštní dovednosti, ale jsou náročné na čas. Cílem všech je tedy vyhnout se práci v domácnosti. Podle modelu relativních zdrojů ten z partnerů, který má více oceněné zdroje, kterými jsou například výše vzdělání nebo vyšší příjem, se péči o domácnost věnuje méně. Naopak, pokud oba partneři mají přibližně stejné vzdělání nebo příjem, tak se podílejí se na práci zhruba stejným dílem.

K teorii lidského kapitálu jsou zejména dvě závažné námitky. Jednou je, že se předpokládá, že je rodina harmonická. Ale je možné, že zájmy partnerů nejsou vždy stejné. Pokud se člověk specializuje na sféru rodiny, může to být rizikovější, než pokud se člověk zaměří na placenou práci. Pokud dojde k úmrtí nebo ke ztrátě zaměstnání člena rodiny, který má jako jediný placenou práci, může to být rizikové pro celou rodinu.

Catherine Hakim odmítá předpoklad, že by všechny ženy, které mají vysokoškolské vzdělání, měly pokaždé vysoké profesní cíle a naopak, že by ženy s nižším vzděláním byly zaměřeny na rodinu. Většina žen se snaží skloubit placenou práci spolu s rodinou a žen, které by se chtěly seberealizovat pouze v domácnosti, je menší počet.³⁵

Mocenská pozice mezi partnery je ovlivněna i možnostmi, které mají mimo své partnerství. Předpokládá se, že ve výhodnějším postavení je ten z dvojice, kdo je více „nezávislým“. Investice do pracovního trhu je tedy výhodnější než investice do péče o rodinu.

6.4. EKONOMICKÉ PŘÍSTUPY A JEJICH KRITIKA

Významnou roli v ekonomickém přístupu hrají stereotypy týkající se genderových rolí. Ženy a muži jsou zaměstnáváni v různých pracovních pozicích, které jsou spojeny s rozdílným typem očekávání (například: pracovní nasazení,

³⁵ HAKIM, Catherine. *Model of the Family in Modern Societies. Ideals and Realities*. Aldershot : Ashgate, 2003. 282 s.

možnost pracovního postupu). Důsledkem je, že zdroje obou partnerů nejsou posuzovány stejně - hodina času práce manželky nemá tak velkou hodnotu jako hodina práce manžela.

Jedním z nedostatků ekonomického přístupu je, že jeho teorie selhává v případě, že se model rodiny odklání od tradiční dělby role v rodině. Žena tedy disponuje např. tím, že má vyšší plat a tedy její zapojení do domácí práce by mělo být menší. Ekonomické přístupy předpokládají, že by růst zaměstnanosti žen a tedy i růst jejich výdělku měl vést k rovnější dělbě práce v domácnosti. Ženy pracující na plný úvazek věnují domácí práci méně času než ženy v domácnosti, zapojení mužů v domácích pracích v závislosti na tom, zdali je jejich manželka zaměstnaná nebo zdali oni sami pracují, se liší méně. Řada průzkumů potvrzuje, že ženy s vyšším platem pracují doma méně než ženy s nižším platem, v případě zapojení mužů toto ale neplatí. Muži, kteří mají nižší mzdu než jejich partnerky, v rozporu s předpoklady teorie zdrojů, nepřebírají větší podíl práce v domácnosti.³⁶

6.5. TEORIE SYMBOLICKÉ SMĚNY

Některé studie hledají souvislost mezi rozdělením práce v domácnosti a postoji k rolím v rodině, které si osvojily v průběhu socializace. Studie předpokládají, že rozdělení rolí ukazuje představy, které mají muži a ženy o svých gender rolích a jaká mají očekávání od svých protějšků. Očekávají, že když partneři zastávají egalitární postoje, bude se muž více zapojovat do prací v domácnosti.

Oproti tomu se objevují názory, které samotné postoje nepovažují za silný predikátor pro zapojení do domácí práce. I ženy s liberálními postoji velmi často obstarávají většinu prací v domácnosti. Zapojení muže nezáleží jen na tom, zde je ochotný podílet se na péči o domácnost, ale také na tom, zda žena považuje domácnost výhradně za svou doménu nebo ne. Výraznější zapojení muže do domácí práce můžeme očekávat v rodinách, kde sdílejí netradiční postoje k gender rolí oba partneři. Ideální představy o rozdělení rolí je obtížné reálně uskutečnit. Jedná se o

³⁶ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 15.

představy o gender rolích, emocionální významy a o konkrétní jednání. „Deklarovaná ideologie sama o sobě neříká nic o tom, jak je práce v domácnosti reálně rozdělena – to je výsledkem střetávání genderové ideologie, ekonomické reality a genderových strategií.“³⁷

³⁷ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. 27 s.

7. VNÍMÁNÍ DOMÁCÍ PRÁCE V KONTEXTU MODERNÍ DOBY

Základními charakteristikami domácích prací jsou neplacený charakter a vykonávání v rámci rodiny. Dají se tedy vnímat jako práce banální proti placeným pracím statusotvorným. Práci v domácnosti lze také vnímat jako omezení individuální autonomie. Může být ale také chápána jako práce, která je vykonávána v rámci rodiny a je spojována s emocionálními pouty.

7.1. DOMÁCÍ PRÁCE S NÍZKÝM STATUSEM

Charakter domácí práce prošel v průběhu let značnými změnami, které ovlivnily, že byl snížen její status.

Technické změny a rozvoj průmyslové produkce zboží, které bylo dříve vyráběno v domácnosti, způsobily snížení fyzické i časové náročnosti práce v domácnosti. Zároveň s tím došlo k dequalifikaci domácích prací. Nejen díky přístrojům, které usnadňují práci, ale i s využitím nabídky placených služeb na trhu práce, dochází k tomu, že práce v domácnosti nejsou vnímány jako plnohodnotná činnost. V anglické literatuře je možné se setkat s pojmem outsourcing, kam můžeme zahrnout nejen placenou výpomoc v domácnosti, ale také stravování v restauracích.³⁸

Na snížení sociálního statusu práce má také svůj podíl to, že ztratily některé ze svých sociálních funkcí. V tradiční společnosti jsme se setkávali s tím, že domácí práce byly vykonávány v rámci příbuzenských a sousedských vztahů, v rámci moderní společnosti má na status domácí práce vliv to, že se jedná o práci, která není placená a byla oddělená od práce pro trh.³⁹

Domácnost se stává v moderní době předmětem zájmu odborníků např. z oboru pedagogiky a psychologie. Jejich zájem se zaměřuje na bádání o způsobu vedení

³⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 7.

³⁹ MOŽNÝ, Ivo. *K historicitě současného inferiorního státu domácích prací: Je úděl žen skutečně neblahý?*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1984. Socialistický životní způsob jako sociální realita II, s. 46-59.

domácnosti a je veden snahou o vzdělávání žen v těchto otázkách. V českém prostředí literatura během devatenáctého století kladla důraz na ponaučení dívek, jak se starat o domácnost, aby byl manžel spokojený, ale také na rozvoj národního uvědomění. Vykonávání práce v domácnosti bylo chápáno jako aspekt ženské role a přechod k moderní společnosti vedl k takovému rozdělení rolí, že muž je živitelem rodiny a žena je ta, která pečuje o děti a o domácnost.⁴⁰

⁴⁰ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. s. 7-8.

8. ČASOVÉ ZAPOJENÍ

Čas, který je věnován placené práci a domácnosti má souvislost s jednotlivými etapami rodinného cyklu. Záleží, zda jde o bezdětné manželství, o rodinu s malými, předškolními nebo dospívajícími dětmi. Rozdíl v časovém zapojení členů je také ve fázi, kdy rodinu opustily děti, nebo je jeden popř. oba manželé v penzi. V rodině s předškolními dětmi je rozdíl v časovém zapojení největší – ženy v tuto dobu tráví mnohem více času pracemi v domácnosti než jejich partneři.⁴¹ Ve studiích vysokoškolsky vzdělaných partnerů podle Možného lze najít páry, které preferují rovnoprávnou dělbu rolí, ale po narození dítěte a především po narození druhého dítěte, ustupují od představy realizace dvoukariérového manželství, která při výchově dětí je těžko proveditelná.

Časové zapojení je možné sledovat dvěma způsoby. Prvním způsobem je ptát se lidí, kolik času průměrně tráví domácími pracemi během určitého úseku (např. během pracovního dne, během víkendu). Nevýhodou tohoto způsobu sledování je obtížnost respondentů odpovědět, kolik času tráví pracemi. Druhým způsobem je použít metodu vedení deníku, kdy si respondenti po určitou dobu pečlivě zapisují druhy činnosti a dobu jejich vykonávání. I zde ale najdeme nevýhody, kterými mohou být souběžně vykonávané činnosti a také zvolené období pro zapisování. Ani zde se nemůžeme vyhnout problému, kterým je různé vnímání, co přesně je vymezeno pod domácími pracemi. Zapisky jednotlivých respondentů se tedy mohou lišit. Zkreslení může být také ovlivněno ochotou odpovídat na otázky, které se týkají domácích prací. Je možné, že ti, kdo se jim nevěnují, mohou mít tendenci na danou otázku neodpovídat. Gary Becker podle Jany Chaloupkové uvádí, že maximální užitek má domácnost tehdy, kdy ten z partnerů, který má lépe placené zaměstnání, věnuje více času placené práci a naopak partner, jehož práce je méně finančně ohodnocena, věnuje více svého času péči o domácnost a s tím spojenými

⁴¹ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 13-26.

činnostmi. Vzájemná závislost partnerů je výhodná, protože zabraňuje konkurenci partnerů. Zároveň je tímto způsobem zvyšována produktivita práce v domácnosti.⁴²

⁴² CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2006, s. 12-13.

9. RODINA A PRÁCE V DOMÁCNOSTI

Rodinný cyklus představuje předávání a přebírání definovaných rolí různými členy, kteří jsou k jejich výkonu „určeni“, ale i uchovávání tradic a stereotypů při předpokladu reprodukce rodiny. Většina rodin má jedno společné: základní rámec cyklu rodiny, který může být charakterizován následujícími fázemi rodinného cyklu: sňatkem, narozením dítěte a jeho předškolním věkem, školním věkem nejmladšího dítěte a odchodem dětí z domova. Je to spíše žena, která v těchto obdobích volí, jak rozloží své rodinné a pracovní závazky.⁴³

9.1. PŘECHOD K RODIČOVSTVÍ

Koncept rodinného vývojového cyklu má v sobě zahrnutý přechody. Nejvýznamnějším přechodem v rodinném cyklu je přechod k rodičovství. Také se uvádí, že se jedná o nejvýznamnější přechod v našem životě. To, že je toto rozhodnutí v našich rukou, neznamena, že se jedná o rozhodnutí lehké. Ivo Možný podle Alice Roissové uvádí čtyři vlastnosti, které souvisí s přechodem k rodičovství.

V první řadě jde o přechod, ke kterému dochází pod silným kulturním tlakem a působí silněji na ženu než na muže. Sociální status ženy je svázán s mateřstvím. I poté, co v našem kulturním okruhu bylo legalizováno umělé přerušování těhotenství, dochází k tomu, že žena, která se pro něj rozhodne, může být pod tlakem kultury společnosti, která toto řešení odmítá. Např. křesťanství tuto možnost nepřipouští, považuje ji za smrtelný hřích. Dobrovolná bezdětnost se po druhé světové válce stala na několik desetiletí okrajovou variantou dráhy života. Vesměs každá žena měla alespoň jedno dítě, obvyklé bylo mít více dětí. V generaci matek dnešních mladých českých žen si jen málo z nich vybralo možnost být bezdětnými.

Druhou vlastností přechodu k rodičovství je mimovolnost. Dítě, zejména to první, může být počato neplánovaně. Ve druhé polovině dvacátého století bývala

⁴³ TUČEK, Milan. „Stratifikace společnosti a hodnotové orientace: shody a rozdíly mezi muži a ženami v oblasti práce.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 67. ISBN 80-85850-93-1.

v českých zemích každý druhá nevěsta těhotná. Jednalo se o změnu vzorce v zakládání rodiny.

Přechod k mateřství je také nerevokovatelný. Člověk se musí většinou rozhodnout sám, a to i za situace, kdy nemá dostatek informací. Člověku moderní doby se vědomí revokovatelnosti a šance na nový pokus staly druhou přirozeností. Rozhodnutí stát se rodičem ale tuto povahu nemá. Na rozdíl od volby školy, partnera, zaměstnání a jiných rozhodnutí, zde možnost opravy není.

Čtvrtou vlastností je, že jde o přechod zlomový. Narození dítěte totiž nemá pozvolný průběh - těhotenství připraví ženu na mateřství fyziologicky, nikoliv sociálně. Problematictější může být přechod k mateřství pro ženy vzdělanější, protože ty naučila profesionální připravenost dokonalosti. Poté ale zjišťují, že v mateřství vše perfektně nezvládají, i když se věnují péči o dítě naplno.⁴⁴

9.2. RODINA S DĚTMI

V prvních letech manželství, když nejsou ve vztahu děti, dochází k dělbě práce, ale při narození dítěte je tento způsob většinou opuštěn. Pokud se do rodiny narodí dítě, dochází většinou ke zlomu a změnám v rozdělení rolí v domácnosti. Mění se představa o tom, kterou práci by měl kdo z partnerů vykonávat, a většina prací je přesunuta na ženu, která zůstává na rodičovské dovolené. V tomto případě je poté na muže kladen větší důraz v oblasti finančního přínosu v domácnosti. Žena přebírá roli pečovatelky o narozené dítě a s tím je téměř automaticky spojena péče o domácnost. Dost často rozdělení rolí zůstává i poté, kdy děti odrostou a ženy se vracejí do svého zaměstnání.⁴⁵

Ivo Možný uvádí, že vysokoškolsky vzdělané ženy až na malé výjimky nepřerušují kvůli dítěti zaměstnání. Není to ani tak z důvodů finančních, spíše se jedná o to, že nechtějí ztratit kontakt se zaměstnáním. Dříve děti nastupovaly do jeslí, nyní jsou běžnější paní na hlídání. Neplatí z toho ale, že by matky a otcové

⁴⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 150-154. ISBN 978-80-86429-87-8.

⁴⁵ KŘÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha: Sociologický ústav, 2002. s. 13-26.

v dvoukariérových rodinách byli horší než v rodinách, kde je upřednostněna kariéra jen jednoho z partnerů. Matka v dvoukariérovém manželství má touhu angažovat se plně v profesi, ale v raném mateřství upřednostňuje péči o dítě. Může docházet ke konfliktu. Muži předpokládají, že budou své ženy podporovat v jejich profesní stránce a zároveň předpokládají, že ony se budou chovat jako matky v tradičních rodinách. V interview Haně Maříkové uvedl muž: „*Já mám pocit, že když byly dětem tři, čtyři roky, moje žena se velice soustředila na rodinu. Nespěchala do práce, pokud měla nárok na mateřskou dovolenou, byla doma...V době, kdy děti byly nejmenší, chodil jsem do práce a staral se o ještě další věci a ji v té době nenapadlo, že by toto měla nějakým způsobem regulovat, mít na mě nějaké požadavky nebo výčitky, nebo já nevím, co...*“⁴⁶ Ženy zase předpokládají, že s nimi muži budou sdílet péči o dítě a o domácnost a v podvědomí mají myšlenky, že jejich partneři vyniknou v profesi.

Někdy se ženy rozhodnou nemít dítě a chtějí se naplno věnovat kariéře. Trh práce není podle genderových stereotypů slučitelný tak, aby se žena mohla stoprocentně věnovat jak práci, tak i rodině. Ženy jsou tedy uváděny do konfliktu rolí, a to i v době, kdy je rodina založena na finančním přínosu obou partnerů a žena nese odpovědnost i za domácnost. „Gender kontrakt je koncept, který se velmi úzce váže k genderovým stereotypům tak, že z nich tvoří provázaný celek pravidel a zdánlivě logických soudů. Je založen na tom, že muž i žena mají jasně vymezené role a oblasti působnosti, za které mají odpovědnost, ve které dominují a v nichž má jejich participace nejvyšší hodnotu.“⁴⁷

Pokud muži participují na domácích pracích, tak se zapojují do vaření, mytí nádobí a spolupracují na nákupu pro domácnost. Vaření bývá považováno za práci spíše ženskou. To ale neznamená, že se jedná výhradně o práci ženy, někde muži vaří pravidelně, jinde vaří jen určitá jídla. Když se jedná o spolupráci

⁴⁶ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 113. ISBN 80-85850-93-1.

⁴⁷ KRÍŽKOVÁ, Alena. „Česká žena v práci a rodině posledního desetiletí.“ In: MANSFELDOVÁ, Zdenka a Milan TUČEK. *Současná česká společnost: sociologické studie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd ČR. Sociologický ústav, 2002, s. 157. ISBN 80-7330-009-5.

v každodenním uklízení, toho se většinou muži neúčastní a spíše přidávají ruku k dílu, pokud se jedná o úklid týdně.⁴⁸

⁴⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 117-118. ISBN 80-85850-93-1.

10. ŽENA NA TRHU PRÁCE A V DOMÁCNOSTI

„Zaměstnání jako všeobecně převažující způsob produkce statků a obživy člověka a jeho rodiny se vynořilo historicky poměrně nedávno, a víceméně úplné ztotožnění zaměstnání s prací se ustavilo až nějaký čas po průmyslové revoluci.“⁴⁹ Toto ztotožnění ale zastírá, že mimo zaměstnání je vykonáván podstatný díl práce, a ten vykonávají většinou ženy. Feministické hnutí zdůrazňovalo, že práce v domácnosti je neplacená, ale je sociálně stejně významná jako práce mužů v zaměstnání. V době kapitalismu ale byla degradována na práci druhořadou.⁵⁰

V první polovině minulého století se setkáváme se třemi postoji k zaměstnanosti vdaných žen. Jedná se o konzervativní stanovisko, neokonzervativní stanovisko a o egalitární přístup.

Konzervativní stanovisko prosazovalo zásadu, aby žena, která je vdaná nebo matka, nepracovala mimo domácnost. Vyhraněné konzervativní stanovisko říká, že žena by neměla pracovat jinde než ve své domácnosti, což tedy znamená, že by neměla být zaměstnaná. V rámci rodiny jsou dívky vychovávány jinak než chlapci. Dívky zůstávají v domácnosti a pomáhají své matce, dokud se nevdají, nezaloží rodinu a nevěnují se své vlastní domácnosti. Pokud dojde k situaci, že matka dívky ovdoví, dívka bere matku do své domácnosti a tam se o ni stará. Chlapci jsou vychováni k tomu, aby opustili rodnou domácnost, založili vlastní rodinu a angažovali se v zaměstnání. Zaměstnání a účast ve veřejném životě vdané ženě škodí. V druhé polovině minulého století byl tento názor ale potlačen a nyní se prakticky již nevyskytuje.

Neokonzervativní stanovisko považuje práci jako samozřejmou jen u žen, které jsou bezdětné. Žena, která získala kvalifikaci v zaměstnání a vdala se, zůstává v zaměstnání jen do té doby, než porodí dítě. Poté opouští svoji pozici v zaměstnání a vrací se až v době, kdy už je dítě starší a její péči tolik nepotřebuje. Fundamentalističtější postoj tohoto stanoviska uvádí, že pokud budou v rodině vnoučata, žena dá opět přednost péči o ně před svým zaměstnáním.

⁴⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 177. ISBN 978-80-86429-87-8.

⁵⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 177. ISBN 978-80-86429-87-8.

Egalitární přístup poukazuje na to, že během péče o dítě dochází k devalvaci ženské kvalifikace. Pokud je mateřská fáze delší, žena kvalifikovanější a rozvoj jejího oboru dynamičtější, je žena někdy de facto odsouzená k méně kvalifikované práci nebo může dojít až k výpadku z profese. I když si žena udrží kvalifikaci, nebo si ji i zvýší, stále zde zůstává několik let, které věnovala péči a výchově dětí. Egalitární postoj vychází z toho, že takový handicap je nemožné sloučit s nárokem na rovnost životních šancí. Tento problém je při egalitárním přístupu neřešitelný. Muži nebudou nikdy zatěžováni těhotenstvím, porodem a kojením.⁵¹

Ženy jsou v současné době více zapojeny do placené práce. Odešly do zaměstnání, ale kultura chápání se málo přizpůsobila této situaci. Nezměnily se úplně podmínky v zapojení v domácnosti a povinnosti, které z toho plynou. Postavení žen na trhu práce je ovlivněno stereotypním postavením gender rolí. Česká žena je považována za nejistou pracovní sílu. Vyznívá to z předpokladu, který je založen na mateřské roli ženy. Jen pouhá možnost, že by žena mohla mít dítě, je pro českou ženu handicapem oproti mužům. Rodinná role muže není brána jako handicap pro výkon v placené práci. Žena je brána jako hlavní pečovatelka nejen o domácnost, ale také o děti a o nemocné členy rodiny, a z toho pramení, že nebude schopna zvládat svoji placenou práci.⁵²

Hlavní zodpovědnost za práci doma nesou ženy i na vysoce kvalifikovaných postech, u vysokoškolaček můžeme pozorovat, že tráví méně času pracemi v domácnosti, ale neprokázalo se, že by mělo souvislost, že s vyšším vzděláním se snižuje doba, která je věnována domácím pracím. I v současné době se setkáváme s tím, že jsou ženy spojovány s výkonem prací v domácnosti a ani ony samy to nepovažují za nepřírozené. Mnohokrát sice nejsou spokojeny se stavem rozdělení rolí, ale nepočítají s tím, že by se stav změnil. Tato zodpovědnost žen je zakořeněna a setkáváme se často s tím, že je žena zobrazována jako matka a hospodyně. Je tedy

⁵¹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 181-185. ISBN 978-80-86429-87-8.

⁵² KRÍŽKOVÁ, Alena. „Česká žena v práci a rodině posledního desetiletí.“ In: MANSFELDOVÁ, Zdenka a Milan TUČEK. *Současná česká společnost: sociologické studie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd ČR. Sociologický ústav, 2002, s. 148-160. ISBN 80-7330-009-5.

možné, že je to jedním z důvodů, proč se podíl žen a mužů na práci doma mění jen pomalu.⁵³

⁵³ BIERZOVÁ, Jana. „Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi.“ In *Rozdělená domácích prací v rodinách s dětmi* [online]. [s.l.] : [s.n.], 22.7.2006 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=11>>.

11. VZDĚLÁNÍ

Vztah mezi vzděláním a rozdělením rolí v domácnosti je složitý. Feministické hnutí ve svém rozmachu počátkem 70. letech minulého století kladlo důraz na ekonomickou nezávislost žen. V této době vstupuje do společnosti první generace žen, pro které bylo vysokoškolské vzdělání obvyklé, přesto se tyto ženy smiřovaly s postavením svých matek, které vyrůstaly v 50. letech a byly lapeny orientací na domácnost a na rodinu.⁵⁴

Dělbou rolí v domácnosti vysokoškolsky vzdělaných manželů se zabýval v 80. letech Ivo Možný. Ve srovnávání s rodinami dělníků se tyto rodiny odklánějí od tradičního modelu uspořádání rolí v domácnosti.

V prvních letech manželství vysokoškolsky vzdělaných párů je manželství velmi egalitární, v dalších letech, zejména po narození dítěte nebo dětí se i v těchto rodinách mění uspořádání a větší podíl práce v domácnosti na sebe vezme žena. Dříve je bráno manželství jako dvoukariérové, poté je bráno jako manželství dvou vysokoškolsky vzdělaných partnerů, kde žena má trvalé zaměstnání, ale dochází k tradičnímu rozdělení povinností v rodině. Dokonce ani ve střední fázi manželství nenastává často shoda mezi partnery o dělbě práce v domácnosti. I při výkonu zaměstnání, kde je požadováno vysokoškolské vzdělání, žena potřebuje od muže podporu a pomoc při výkonu prací v domácnosti. Většinou se jí pomoci dostává, ale velmi často až po tvrdém vyjednávání a pouze do určité míry. Ženy bez ohledu na svoji profesní kariéru si chtějí zachovat vedoucí postavení v domácnosti, chtějí, aby jejich podíl na domácnosti měl větší váhu, ale zároveň uvádějí, že by bylo nespravedlivé, kdyby starost o domácnost nebyla rozdělena rovným dílem mezi partnery.⁵⁵ Pokud muž vykonává práci, která je z pohledu ženy považována za náročnější a vyžaduje více času, tak žena přebere odpovědnost za domácnost a nepovažuje to za nic divného. V rozhovoru na dané téma uvedla jedna z lékařek Haně Maříkové odpověď: „*Můj manžel má povolání velice náročné na čas, jako doktor v nemocnici nemůže na konci pracovní směny odložit nástroje na sále. Dřív*

⁵⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008, s. 177. ISBN 978-80-86429-87-8.

⁵⁵ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1983. 189 s. ISBN 55-993-83.

míval hodně služeb... a já jsem podřizovala svůj čas rodině a dětem...“⁵⁶ Jsou i případy, kdy mají manželé stejně náročné povolání, ale muž se tolik nezapojuje do chodu domácnosti. Je to žena, kdo ustoupí a podílí se na domácích pracích sama. „Manžel byl velice exponovaný. Pomáhal mi minimálně. Někdy vozil děti do školky...Všechny dohody o dělení domácích prací před manželstvím byly k ničemu.“⁵⁷

Někteří muži, často i vysokoškoláci, jsou schopni v určitém kratším období vykonávat domácí práce. Když není jiná možnost, převezmou větší část domácích prací, ale s tím, že se po čase zase vrátí vše do stejného stereotypu. Nechuť vykonávat domácí práce je u mužů tolerována, zatímco u žen nikoli. Také existuje možnost využití pomoci od třetí osoby, ať už se jedná o rodinné příslušníky nebo o pomoc, která je placena. To umožní větší flexibilitu v rodině a i ženy se mohou více věnovat svému zaměstnání.⁵⁸ „Dynamika „dělání“ kariéry je u mužů a žen sice zjevně rozdílná, ale to neznamená, že by se ženy profesně vůbec neuplatňovaly, znamená to „jen“, že ženy se obvykle začínají profesně realizovat a uplatňovat později než muži.“⁵⁹

⁵⁶ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 118. ISBN 80-85850-93-1.

⁵⁷ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 118. ISBN 80-85850-93-1.

⁵⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 116-120. ISBN 80-85850-93-1.

⁵⁹ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 121. ISBN 80-85850-93-1.

12. ZMĚNY ROLOVÝCH OČEKÁVÁNÍ

Zajištění každodenní reprodukce hmotného základu rodinného života, zejména se jedná o péči o bydlení, domácnost a ošacení členů domácnosti, má stále velký význam. Došlo ale ke změně způsobu výkonu a hlavně jednotlivých podílů práce mužů a žen v domácnosti. Musíme si také povšimnout, že stále působí významně tlak tradičních očekávání k rozvržení rolí muže a ženy v rámci rodiny a domácnosti. Z generace na generaci se nezměnilo přesvědčení, že žena není dobrá hospodyně, pokud prádlo nechává vyprat a jídlo nevaří doma.

Vybavení domácnosti technickými přístroji snižuje sice fyzický výkon a zřejmě i čas strávený nad pracemi, ale nesnižuje se počet prací, které je nutné vykonat v domácnosti. Všechny práce je třeba udělat, a i když jsou díky rozvoji technologie ulehčeny, stále zůstává otázka, kdo práce bude dělat. Posun tradičního modelu nevede k tomu, že by se práce rozdělily a byly tak vykonávány, ale spíše dochází k tomu, že někdy udělá jednotlivou práci žena a jindy ji zase vykoná muž. S výjimkou některých mužů není nutné přesvědčovat ostatní, že by ženy nebyly zaměstnanější polovinou lidstva.⁶⁰

Jak uvádí Hana Maříková, česká společnost, přesněji české ženy a čeští muži, nezastávají příliš konzistentní postoje. Na jedné straně je poměrně značná část mužů a žen pro tradiční rozdělení rolí v domácnosti, na straně druhé se setkáváme často i s názorem, že je více mužů a žen pro to, že se mají domácí práce rozdělit rovnoměrně.⁶¹

⁶⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1983. 189 s. ISBN 55-993-83.

⁶¹ MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 144. ISBN 80-85850-93-1.

13. DOMÁCÍ PRÁCE JAKO SOUČÁST KAŽDODENNOSTI

„Domácí práce v nejširším smyslu představují významnou a neopominutelnou součást naší každodennosti a jako takovou ji není možné zredukovat na činnost, kterou lze delegovat na kohokoli. Péče o domácnost je svázána s péčí, závazky, odpovědností a emocionálními pouty k blízkým.“⁶²

Obsah domácích prací se v průběhu historie a vývoje kultury mění a řídí se sociálními normami. Jak konkrétně každá domácnost vypadá, je na jednotlivých členech domácnosti a na jejich rozhodnutí. Domácí práce jsou smysluplné z hlediska osobní i rodinné identity, vytvářejí nejen domov, ale i rodinný a partnerský život. Jednotlivé domácí činnosti a produkty nejsou plně nahraditelné tržními produkty a službami. Na každé rodině je, které činnosti mohou být nahrazeny komerčními produkty, které činnosti dělají členové rodiny sami a které mohou dělat jiní lidé. „Symbolický význam domácích prací dokazuje i to, že čas ušetřený díky využití nových technologií či díky výkonu některých činností mimo kruh rodiny, je často věnován „novým“ a kvalitativně jinak vnímaným domácím činnostem (např. svátečnímu vaření).“⁶³

Domácí práce, jak jsou každodenně prováděny, nemají přesně vymezené časové hranice na rozdíl od např. práce v zaměstnání nebo činností ve volném čase.

⁶² CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 8-9.

⁶³ CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2007, s. 9.

14. ZÁVĚR

Dělba práce v domácnosti není záležitost jednoduchá, neexistují obecně platná pravidla pro spravedlivé rozdělení těchto prací na jednotlivé členy rodiny. Moje práce ukazuje různé pohledy na tuto problematiku z hlediska genderu. Seznamuje s některými teoretickými přístupy a sleduje proměny dělby domácí práce v čase. Současně pohlíží na tuto problematiku v různých typech rodin a v různých etapách života rodiny. Co v jedné rodině spolehlivě funguje, může být pro druhou naprosto nepřijatelné, co funguje v některém období života rodiny, nemusí se osvědčit v období jiném. Domácí práce nelze zcela nahradit placenými službami a ani je není možné delegovat na kohokoliv.

Ženy někdy mají zájem zachovat si vedoucí postavení v domácnosti. Chtějí mít v péči o domácnost větší váhu, ale současně uvádějí, že by měla být starost o domácnost rozdělena rovným dílem mezi partnery. Neochota vykonávat domácí práce je ve společnosti více tolerována mužům než ženám.

Charakter a množství práce v domácnosti se mění s časem. Rozvoj techniky a technologií mnohé práce v domácnosti velmi zjednodušil, ale nezdá se, že by této práce ubývalo. Zmenšuje se podíl prací manuálních a časově náročných rutinních prací, ale přibývá prací nových, které dříve buď vůbec neexistovaly, nebo se za domácí práce nepovažovaly.

Problematickým se ukazuje skloubení práce v domácnosti s prací pro trh. Zvláště v období, kdy jsou v rodině malé děti, je společností v zásadě očekáváno, že práce v domácnosti bude zajišťovat z větší části žena. Často sama žena právě v tomto období práci v domácnosti upřednostňuje. Od muže se v tomto období očekává především, aby zabezpečil rodinu ekonomicky. Žena tedy v podstatě umožní svému partnerovi rychlejší profesní rozvoj. S opětovným nástupem ženy do zaměstnání je však dělbu práce v domácnosti znovu nutno řešit. Práce v domácnosti má v dnešní společnosti menší status než práce na trhu. Lze říci, že v současnosti je žena stále, na trhu práce znevýhodňována.

Dělba práce v domácnosti je výsledkem vzájemného působení genderové ideologie, ekonomických podmínek a genderových strategií.

15. LITERATURA

BIERZOVÁ, Jana. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. In *Rozdělená domácích prací v rodinách s dětmi* [online]. [s.l.] : [s.n.], 22.7.2006 [cit. 2011-02-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.genderonline.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=11>>.

HAKIM, Catherine. *Model of the Family in Modern Societies. Ideals and Realities*. Aldershot : Ashgate, 2003. 282 s.

HATTERY, Angela. *Women, work and family*. London : Sage Publications, 2001. 233 s. ISBN 0-7619-1936-8.

HEITLINGEROVÁ, Alena a Zuzana TRNKOVÁ. *Život mladých pražských žen*. 1. vyd. Praha: SLON, 1998. 207 s. ISBN 80-85850-56-7.

HOCHSCHILD, Arlie. *The Second Shift*. New York : Viking Penguin Inc, 1989. 309 s.

CHALOUPKOVÁ, Jana. *Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti*. Sociologický časopis : Sociologický časopis. 2005, vol.41, 1, s. 57-77.

CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. Praha : Fakulta sociálních věd UK, 2007. 27 s.

INGLEHART, Ronald; NORRIS, Pippa. *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 226 s.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. „Česká žena v práci a rodině posledního desetiletí.“ In: MANSFELDOVÁ, Zdenka a Milan TUČEK. *Současná česká společnost: sociologické studie*. 1. vyd. Praha: Akademie věd ČR. Sociologický ústav, 2002, s. 148-160. ISBN 80-7330-009-5.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. „Podmínky harmonizace práce a rodiny České republiky.“ In: ČERMÁKOVÁ, Marie et al. *Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech*. Praha : Sociologický ústav, 2002. s. 13-26.

MAŘÍKOVÁ, Hana. „Dvoukariérové manželství.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 101-139. ISBN 80-85850-93-1.

MAŘÍKOVÁ, Hana. *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.

MOŽNÝ, Ivo. *K historicitě současného inferiorního státu domácích prací: Je úděl žen skutečně neblahý?*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1984. Socialistický životní způsob jako sociální realita II, s. 46-59.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1983. 189 s. ISBN 55-993-83.

OAKLEY, Ann. *The sociology of Housework*. New York : Pantheon books, 1974. 242 s. ISBN 0-394-49774-0.

PARSONS, Talcott; BALES, Robert. *Family socialization and interaction process*. London : Routledge, 2002. 422 s.

THOMPSON, Linda. *Family work: Women's Sense of Fairness*. Journal of Family. 1991, 12, s. 181-196.

TUČEK, Milan. „Stratifikace společnosti a hodnotové orientace: shody a rozdíly mezi muži a ženami v oblasti práce.“ In: MAŘÍKOVÁ, HANA (ed.) *Proměny současné české rodiny: rodina-gender-stratifikace*. 1. vyd. Praha: SLON, 2000, s. 61-82. ISBN 80-85850-93-1.